

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
MINTAQAVIY BO‘LIMI
XORAZM MA’MUN AKADEMIYASI**

XORAZM MA’MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI

Axborotnoma OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrdagi 223/4-son qarori bilan biologiya, qishloq xo‘jaligi, tarix, iqtisodiyot, filologiya va arxitektura fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

**2025-5/5
Xorazm Ma’mun akademiyasi axborotnomasi
2006 yildan boshlab chop qilinadi**

Xiva-2025

Bosh muharrir:*Abdullayev Ikram Iskandarovich, b.f.d., prof.***Bosh muharrir o'rinbosari:***Hasanov Shodlik Bekpo'latovich, k.f.n., k.i.x.***Tahrir hayati:**

<i>Abdullayev Ikram Iskandarovich, b.f.d., prof.</i>	<i>Mirzayeva Gulnara Saidarifovna, b.f.d.</i>
<i>Abdullayeva Muborak Maxmusovna, b.f.d., prof.</i>	<i>Najmeddinov Axmad Raxmatovich PhD, dotsent</i>
<i>Abduhalimov Bahrom Abduraximovich, t.f.d., prof.</i>	<i>Pazilov Abduvayit, b.f.d., prof.</i>
<i>Agzamova Gulchexra Azizovna, t.f.d., prof.</i>	<i>Razzaqova Surayyo Razzoqovna, k.f.f.d., dos.</i>
<i>Aimbetov Nagmet Kalliyevich, i.f.d., akad.</i>	<i>Ramatov Bakmat Zaripovich, q/x.f.n., dos.</i>
<i>Ametov Yakub Idrisovich, b.f.d., prof.</i>	<i>Raximov Raxim Atajanovich, t.f.d., prof.</i>
<i>Babadjanov Xushnut, f.f.n., prof.</i>	<i>Raximov Matnazar Shomurotovich, b.f.d., prof.</i>
<i>Bahodirova Feruza Bahodir qizi, PhD, dots.</i>	<i>Raximova Go'zal Yuldashovna, f.f.f.d., dos.</i>
<i>Bobojonova Sayyora Xushnudovna, b.f.n., dos.</i>	<i>Ro'zmetov Baxtiyar, i.f.d., prof.</i>
<i>Bekchanov Davron Jumanazarovich, k.f.d.</i>	<i>Ro'zmetov Dilshod Ro'zimboyevich, g.f.n., k.i.x.</i>
<i>Buriyev Xasan Chutbayevich, b.f.d., prof.</i>	<i>Ruzmetov Davron Ibrogimovich, PhD</i>
<i>Gandjayeva Lola Atanazarovna, b.f.d., k.i.x.</i>	<i>Sadullayev Azimboy, f-m.f.d., akad.</i>
<i>Davletov Sanjar Rajabovich, tar.f.d.</i>	<i>Salayev San'atbek Komilovich, i.f.d., prof.</i>
<i>Durdiyeva Gavhar Salayevna, arx.f.d.</i>	<i>Saparbayeva Gulandam Masharipovna, f.f.f.d.</i>
<i>Ibragimov Baxtiyor To'laganovich, k.f.d., akad.</i>	<i>Saparov Kalandar Abdullayevich, b.f.d., prof.</i>
<i>Izzatullayev Zuvayd, b.f.d., prof.</i>	<i>Safarov Alisher Karimjanovich, b.f.d., dos.</i>
<i>Ismailov Is'haqjon Otabayevich, f.f.n., dos.</i>	<i>Sirojov Oybek Ochilovich, s.f.d., prof.</i>
<i>Jumaniyozov Otaboy, f.f.d., prof.</i>	<i>Sobitov O'lmasboy Tojxmedovich, b.f.f.d., k.i.x.</i>
<i>Jumaniyozov Zoxid Otaboyevich, f.f.n., dos.</i>	<i>Sotipov Goyipnazar, q/x.f.d., prof.</i>
<i>Jumanov Murat Arepbayevich, b.f.d., prof.</i>	<i>Tojibayev Komiljon Sharobiddinovich, b.f.d., akad.</i>
<i>Kadirova Shaxnoza Abduxalilovna, k.f.d., prof.</i>	<i>Xolliyev Askar Ergashevich, b.f.d., prof.</i>
<i>Qalandarov Nazimxon Nazirovich, b.f.f.d., k.i.x.</i>	<i>Xolmatov Baxtiyor Rustamovich, b.f.d.</i>
<i>Karabayev Ikramjan Turayevich, q/x.f.d., prof.</i>	<i>Cho'ponov Otanazar Otojonovich, f.f.d., dos.</i>
<i>Karimov Ulug'bek Temirbayevich, DSc</i>	<i>Shakarboyev Erkin Berdikulovich, b.f.d., prof.</i>
<i>Kurbanbayev Ilhom Jumanazarovich, b.f.d., prof.</i>	<i>Ermatova Jamila Ismailovna, f.f.n., dos.</i>
<i>Kurbanova Saida Bekchanovna, f.f.n., dos.</i>	<i>Eshchanov Ruzumboy Abdullayevich, b.f.d., prof.</i>
<i>Qutliyev Uchqun Otaboyevich, f-m.f.d., prof.</i>	<i>O'razboyev G'ayrat O'razaliyevich, f-m.f.d.</i>
<i>Lamers Jon, q/x.f.d., prof.</i>	<i>O'razboyev Abdulla Durdiyevich, f.f.d.</i>
<i>Maykl S. Enjel, b.f.d., prof.</i>	<i>Hajiyeva Maqsuda Sultonovna, fal.f.d.</i>
<i>Maxmudov Raufjon Baxodirovich, f.f.d., k.i.x.</i>	<i>Hasanov Shodlik Bekpo'latovich, k.f.n., k.i.x.</i>
<i>Mirzayev Sirojiddin Zayniyevich, f-m.f.d., prof.</i>	<i>Xudayberganova Durdona Sidiqovna, f.f.d.</i>
<i>Matniyozova Hilola Xudoyberganovna, b.f.d., prof.</i>	<i>Yuldashev Xamza Kamalovich, PhD</i>
<i>Masharipova Feruza Jumanazarovna, PhD</i>	<i>Zaripova Ranojon Zaripovna, PhD, dotsent</i>

Xorazm Ma'mun akademiyasi axborotnomasi: ilmiy jurnal.-№5/5 (126), Xorazm Ma'mun akademiyasi, 2025 y. – 312 b. – Bosma nashrning elektron varianti - <https://www.mamun.uz/bulletin>

ISSN 2091-573 X

Muassis: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi mintaqaviy bo'limi – Xorazm Ma'mun akademiyasi

© Xorazm Ma'mun akademiyasi nashrlik bo'limi, 2025

Tursunov M.M., Mirzayeva M.Z. O'zbek milliy kinofilmlarida qahramonlar obrazini yaratishda lisoniy hamda nolisoniy omillar tahlili	114
Tursunov M.M., Sharipova D.B. Characteristic features of Ted Hughes' poetry	117
Tursunov M.M., Cho'liyyeva M.X. Ingliz mediadiskursida "milliylik"ga aloqador obrazlar tahlili	121
Umurzoqova M.E. O'zbek lingvomadaniyatiga xos lisoniy shaxs tiplari xususida	123
Usmanova Z.I. Terminlarni tizimlashtirish — zamonaviy tilshunoslikning dolzarb vazifasi sifatida	127
Usmonova D.S., Jurayeva Sh. Modern trends of conceptual metaphor study in cognitive linguistics	132
Usmonova Sh., Bozorboyeva X. Vaqt tushunchasining kognitiv va madaniy talqini solishtirish	134
Usmonova O.S. Taom nomlari bilan bog'liq frazeologizmlarning lingvokulturologik xususiyatlari	136
Vafoyeva M.R. Lexico-stylistic features of periphrasis in english journalistic discourse	139
Valiyeva N.D. Realism in english literature: a comprehensive examination	142
Xalilova Z.K. Hindiy tilidagi hisob va miqdor ifodalovchi so'zlar va ularning o'zbek tilidagi analoglari	144
Xamroyeva D.J. Abdulla Sher she'rlaridagi ba'zi obrazlarga tavsif	147
Xolmatova O.O., Xamdamova O.M. Hadis matnlarida qo'llanuvchi sifat so'z turkumi va ularning ma'no guruhlari	149
Xomidjonova M.O., Adamboyeva N. Ingliz va o'zbek tillarida varvarizmlarning o'ziga xos xususiyatlari va nutqda qo'llanish ahamiyati	152
Xudayberganova D.V. "Shum bola" qissasida keltirilgan ba'zi xalq o'yinlarining tarbiyaviy ahamiyati	154
Xusanova G.Sh. Bolalar o'yin nomlarini shakllantirishda til va madaniyatning o'zaro ta'siri	156
Yaxshiboyeva G.O. Akademik mobillik sharoitida ingliz tilini o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari	159
Yo'ldasheva X.Q., Narzullayeva Ch.A. Sotsiolekt turlarining deytik xususiyati	163
Yo'ldosheva D.X. Pleonazm hodisasini o'rganishning kognitiv asoslari	167
Yuldasheva F.F. Lingvomadaniy jamiyatdagi estetik qadriyatlar o'zbek va rus tillari maqollari ko'zgusida	170
Yuldasheva M.A. Badiiy matnda alluziya: matnlararo ma'no sarguzashti	172
Yuldosheva S.T., Turayeva U.Sh. Scientific and theoretical basis of terms related economics	175
Yunusova G.D., Xujaeva U.T. Koreys tilida murojaat shakllarining tasnifi	178
Yusupova M.A. The role of women in society in uzbek and english literature: a comparative analysis of "O'tkan kunlar" by Abdulla Qodiriy and "Pride and prejudice" by Jane Austen	182
Yusupova G. Feministik tilshunoslik gender va til tadqiqotlarining asosi sifatida	184
Yusupova S.A., Isaqjonova D.D. Tilshunoslikda gradatsiyaning turlari va uning ahamiyati	187
Zaripov F.H. The role of linguistics in advertising and marketing: how language is used to influence and persuade consumers	190
Zaynobidinova I.M. Ingliz va o'zbek tillarida fe'l tarjimasida olam lisoniy manzarasining aks etishi	192
Zikirova N.M. Challenges in translating lexical gaps in english and uzbek media texts	195
Zoirjanov Sh.Sh. O'lchov birliklari nomlarining tarkibiy tuzilishi va hosil bo'lish xususiyatlari	197
Zokirova Kh.I. An analysis of translation and standardization in general mathematical terminology	200
Абдуллаева Г.З., Мэтякубов Дж., Ражаббоева С. Зоонимы и переносные номинации в разнотипных языках	203
Абдуллаева Б.К. Из истории перевода народных песен	206
Адилова Ш.Р. Дискуссия о терминах: популярная, жанровая и массовая художественная литература	208
Айтмуратова Т.М. Семантическое поле и лексико-семантические группы концептов труд и лень	212

Opportunity cost is yet another crucial idea. This term in economics describes the worth of the next best option given up during decision-making. The premise of scarcity, which holds that while demands are limitless, resources are scarce, forms the foundation of this idea. People and companies can make better judgements about how to use their limited resources by taking opportunity costs into account.

The word "inflation" refers to a long-term, widespread rise in prices throughout an economy. A number of things, including growing production costs, shifting governmental policies, and an increase in the demand for products and services, can contribute to inflation. To explain the origins and effects of inflation on an economy, economists employ a variety of theories, such as the cost-push theory or the quantity theory of money [7].

To sum up, It is essential to comprehend the theoretical and scientific underpinnings of words connected to economics in order to analyse economic occurrences and make well-informed decisions. Ideas like opportunity cost, supply and demand, and inflation shed light on how markets function and how people effectively allocate resources. Policymakers may address economic issues and encourage sustainable economic growth by putting these ideas to good use.

Results: The literature study revealed several important issues about the scientific and theoretical foundation of words used in economics. The significance of comprehending economic concepts in light of various economic theories is one recurring issue. For instance, while phrases like externalities and market failure are crucial to modern economic theory, terms like supply and demand are fundamental to classical economics.

The importance of actual data in supporting economic theories and conceptions is a further key subject. Numerous papers stressed how crucial it is to test theories developed from economics by employing data analysis techniques. Regression analysis, for instance, has been employed in research to look at the relationship between variables like interest rates and inflation rates.

REFERENCES:

1. "Principles of Economics" by N. Gregory Mankiw
2. "The Wealth of Nations" by Adam Smith
3. "Capital in the Twenty-First Century" by Thomas Piketty
4. "Freakonomics: A Rogue Economist Explores the Hidden Side of Everything" by Steven D. Levitt and Stephen J. Dubner
5. "Economic Theory and Financial Policy: The Selected Essays of Jacques J. Polak, 1994-2004" edited by C. Fred Bergsten and John Williamson
6. "The General Theory of Employment, Interest, and Money" by John Maynard Keynes
7. "The Economics Book: Big Ideas Simply Explained" by DK Publishing

UO'K 811.531

KOREYS TILIDA MUROJAAT SHAKLLARINING TASNIFI

G.D.Yunusova, dots., PhD, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, Toshkent

U.T.Xujaeva, o'qituvchi, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Toshkent

Annotatsiya. *Nutq murojaat shakllari xalqning nafaqat lingvistik, balki madaniy xususiyatlarini ham aks ettiruvchi asosiy kategoriyalardan biridir. Manzil birliklari (murojaat shakllari) ijtimoiy munosabatlar, ierarxiya, xushmuomalalik darajasi va madaniy qadriyatlarning ko'rsatkichlari bo'lib, muhim kommunikativ va pragmatik funktsiyalarni bajaradi.*

Kalit so'zlar: *murojaat nomlari, kognitiv lingvistika, nutq etiketi, lingvokulturologiya, etiket birliklari, hurmat kategoriyasi, ierarxiya.*

Аннотация. *Формы речевого обращения — одна из ключевых категорий, отражающих не только языковую, но и культурную специфику народа. Адресные единицы (формы обращения) выполняют важные коммуникативные и прагматические функции, выступая индикаторами социальных отношений, иерархии, степени вежливости, а также культурных ценностей.*

Ключевые слова: *обращения, когнитивная лингвистика, речевой этикет, лингвокультурология, этикетные единицы, категория уважения, иерархия.*

Abstract. Forms of speech address are one of the key categories reflecting not only the linguistic but also the cultural specificity of the people. Address names (forms of address) perform important communicative and pragmatic functions, acting as indicators of social relations, hierarchy, degree of politeness, and cultural values.

Keywords: address names, cognitive linguistics, speech etiquette, linguoculturology, etiquette units, category of respect, hierarchy.

Kirish. Koreya yarim orolida insoniyat uzoq asrlardan buyon yashab keladi va bu o'lkaga ko'p yillar davomida turli sulola va imperiyalar nazorati ostida bo'lgan.

Insoniyatning ijtimoiy guruhlar va mulkchilik tabaqalariga bo'linish masalalari va muammolariga koreys ijodkorlari o'zlarining o'rta asrlar va undan keyingi davrlarda yozilgan asarlarida batafsil to'xtalib o'tishgan. Chunki aynan shu davrdan boshlab insonning ijtimoiy mavqei uning davlat boshqaruvidagi o'rni belgilab bergan. Bu o'lkada maxsus ijtimoiy qatlamga aylangan byurokratiya o'z ierarxiyasiga ega bo'lib, amaldorlarning siyosiy ko'rsatkichi har doim yuqori daraja bo'lib kelgan, zero davlat boshqaruvidagi barcha lavozim taqsimotida asosiy rolni nomzodning ijtimoiy kelib chiqishi hal qilgan.

Asosiy qism

Uzoq sharq an'anaviy byurokratik tizimining asosi har doim to'qqiz darajali ierarxiyadan iborat bo'lib, ular ham o'z navbatida har biri ikki sinfga bo'linganligi sababli o'n sakkiz pog'onali darajani tashkil qilgan. O'rta asr koreys diyoridagi byurokratiya aristokratiyadan iborat bo'lgan va unga a'zolik huquqi turli qoidalar asosida amalga oshirilgan. Hukmron qatlam zodagonlar va harbiy amaldorlar birlashmasidan tashkil topgan. Shuningdek, erkin yangin dehqonlariga ham mansab olish uchun imtihon topshirishga ruxsat berilgan va ulardan asosan quyi amaldorlar sinfini to'ldirishda foydalanilgan. Keyinchalik dehqonlarga ham mansabga o'tirish imkoniyati berilgan, biroq ular uchun martabaga ko'tarilishda cheklovlar qo'yilgan. An'anaviy koreys tizimidagi aristokratiya (yangbanlar) odatda kelib chiqishiga ko'ra oliy martabalariga ega bo'lgan shaxslar qatlamini ifodalagan va ularning avlodlari ham o'sha davr qoidasiga muvofiq hukmron palata a'zolariga tayinlangan. Xizmat vazifalarini muvaffaqiyatli bajarib ham bu insonlar rasmiy ravishda to'laqonli yuqori mansabli shaxslarga tenglashtirilgan, chunki ularga meros sifatida o'tib keladigan oilaviy unvonlari o'sha davr talablariga to'g'ri kelgan. Odatda hukmron sulola qarindoshlaridan iborat bo'lgan aristokratiya vakillari qirollikdagi barcha oliy darajadagi lavozimlarga tayinlanib, ular byurokratiyaning yuqori qatlamini tashkil qilgan. O'rta asr koreys erkaklari uchun kitob o'qish va mulohaza yuritish, mashhur olim bo'lish, birinchi urinishda imtihondan o'tib lavozimga tayinlanish kabi masalalar eng asosiylari hisoblanib, ota-ona, turmush o'rtoq va farzandlar oldidagi burchni bajarishga ikkinchi darajali masala sifatida qaralgan. Agar u bularning barchasiga qodir bo'lmasa, unda eng yaxshisi uy ishlarini bajarib, ota-ona, xotin va bolalarning kiyim-kechaklarini yuvish va osh-ovqatlarga ko'maklashish kabi uchinchi darajadagi vazifalarni bajarishi kerak deb hisoblangan.

O'rta asr koreyslari orasida osmon barcha odamlarni to'rt toifa: zodagonlar, dehqonlar, hunarmandlar va savdogarlar toifasiga bo'lib yaratgan, degan tushunchaga ishonch kuchli bo'lgan. Bu toifa orasida eng ko'zga ko'ringani zodagonlar bo'lgan. Zodagonlar cheksiz imtiyozlarga ega bo'lib, ular yer haydash, ekin ekish, savdo qilish kabi vazifalar bilan umuman shug'ullanishmagan. Ular faqat kitob o'qib hancha yozish saboqlarini olib, lavozimga erishish uchun davlat imtihonlarini topshirishga tayyorlanishgan. Yangbanlarning hattoki jamiyatda o'zini tutish ahloq odob qoidalari ishlab chiqilgan bo'lib, ular adabiy asar matnlarida ham qayd etilgan va ularning ba'zilar hozirgi kunga qadar o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Zodagonlik unvoni egasidan ezgu maqsadlarga xizmat qilish, past ishlarga qo'l urmaslik, har narsada o'tganlardan o'mak olish; tongda vaqtlari turish, chiroq yoqish, o'tirganda cho'kkalab o'tirish va ko'zlarini burun uchiga qaratib gapirish; Dong Layning mulohazalarini o'rganish, ochlik va sovuqqa chidash, qashshoqlikdan shikoyat qilmaslik, tishlarni g'ichirlatmaslik, boshni qashimaslik, o'zgalar oldida yo'talmaslik va tupurmaslik, har tongda bosh kiyimidagi changlarni libosining yengi bilan artish va har doim naqshlarini toza saqlash, yuvinayotganda qo'l bilan suvni sachratmaslik, og'izni ovoz chiqarmasdan yuvish, oyoq kiyimini sudrab yurmaslik, issiqda paypoqni yechmaslik, xizmatkorni uzoq chaqirib turish;

«Donishmandlarning tanlangan asarlari» va «Tang she'rlari»ni har kuni har bir satrda yuz hanchadan, har bir hanchaning hajmini bir kunjut urug'idan katta bo'magan ko'rinishda qo'lyozmaga qayta ko'chirish, birovdan pul olmaslik; guruchni savdolashtirib sotib olish; chorva mollarini o'z qo'llari bilan so'yimaslik; ovqatni tejamaslik; xom piyoz yemaslik; xizmatchilarni so'z bilan haqorat qilmaslik; qo'llarini olov ustida qizdirmaslik; xizmatkorning aybi uchun uning egasini xafa qilmaslik; bemorni davolash uchun shaman(kohin)ni chaqirmaslik; rohibni qurbonlik marosimini o'tkazish uchun taklif qilmaslik; pul tikib qimor o'ynamaslik, gapirayotganda so'lak chiqarmaslik kabi qoidalar qat'iy rioya qilishni talab qilgan. Agar ushbu qoidalar birortasi buzilsa zodagon tavba qilib, jazo tayinlashi uchun tuman hokimiga xabar berishi kerak bo'lgan. Tartib-qoidalar qat'iy hisoblansada, amaldorlarning vakolati zeksiz bo'lgan. An'anaviy uzoq sharq tizimida mansabga tayinlash uchun usulda amalga oshirilgan. Bular imtihon asosida, tavsiya asosida va uchinchisi oilaviy meros, ya'ni avloddan-avlodga o'tadigan lavozim orqali tayinlangan. Qolgan narsalar esa ahamiyatsiz bo'lgan.

Ko'rib turganimizdek koreys ierarxiyasi ancha murakkab va qat'iy talablar asosiga qurilgan. Ularda har bir lavozim u xoh katta xoh kichik bo'lsin o'z nomiga ega bo'lgan. Mansabdor shaxslarga u egallab turgan lavozimidan kelib chiqib, maxsus terminlardan foydalangan holda murojaat qilingan. Shu sababli koreys sferasida har bir bo'limda bo'ysunuvchidan tortib boshqaruvchiga qadar har bir lavozim va uni egallab turgan shaxsning maxsus murojaat nomlari bo'lgan. Koreys tilida «호칭어» deb atalmish bunday murojaat nomlarining turlari ko'p bo'lib, ushbu maqolada biz koreys millatining harakter va madaniyat tushunchalarini o'zaro uyg'unlashtirgan holda «호칭어»larning leksik-nazariy asoslarini lingvokulturologik jihatdan tahlil qilib o'rganamiz.

Murojaat nomlaridan ilmiy yo'nalish sifatida o'rganish koreys tilshunosligida XIX asrning oxirlarida boshlanib, unda asosiy masala sifatida nutqiy etiket birliklari manbasi va ilmiy-nazariy asoslari yordamida qator mutafakkirlar, yozuvchi va olimlar ishlarida tilni sinchiklab o'rganish, uning lug'aviy boyligi va grammatikasini puxta egallash, mantiqli so'zlash, nutqning ichki (mazmun) va tashqi (shakl) ko'rinishiga birday e'tibor berish, go'zal va ta'sirchan nutq tuza bilish, til boyliklarini maqsadga muvofiq hamda o'rinli ishlatish vazifalari qo'yilgan. Shuningdek, murojaat birliklari mavzusi yapon va xitoy tilshunosligida XX asrning 20-yillaridan, jahon tilshunosligida esa 60-yillardan beri dolzarb mavzu va qizg'in baxs sifatida o'rganilib kelinmoqda.

Muloqot faqatgina insoniyatda mavjud bo'lgan murakkab va nozik aloqa tizimi bo'lmish til vositasi yordamida amalga oshirilib, bu jarayon ikki asosiy omil: «nimani?» «qanday qilib?» yetkazib berish va anglatish asosiga tayanadi. Birinchisi almashinadigan ma'lumotlarning mazmunini aks ettirsa, ikkinchisida esa fikrni qaysi usulda yetkazilish masalasi ko'ndalang turadi. Shu sababli, ifodalanadigan taklif bir xil bo'lsa ham, suhbat jarayonidagi murojaat, intonatsiya, ton va prosodik xususiyatlar(tinglovchiga qiziqish, uni ma'qullash, tinglovchiga xayrixohlik) orqali suhbatdoshning qaysi ijtimoiy sinfga kirishini anglash mumkin. Suhbatda hamisha obyekt mavjud bo'lib, muloqot qilishda biz obyektini chaqirish uchun murojaat nomlaridan foydalanamiz. Bunday murojaat nomlari ikkinchi tomon bilan almashinadigan birinchi lingvistik ma'lumot bo'lganligi sababli, u muloqot jarayonida juda muhim hisoblanib, keyingi suhbat oqimi ma'lum darajada qaysi murojaat birliklaridan foydalanishga bog'liq, deb aytish mumkin.

Biror kishi bilan muloqotga kirishish uchun qilinishi kerak bo'lgan birinchi masala unga murojaat etishdir. Koreys tilida ham boshqa tillardagi singari ko'p miqdordagi leksemalar mavjud bo'lib, odamlarga murojaat turli ko'rinishlarda, jumladan, taxallus va laqablar, nasl-nasab, ijtimoiy mavqe, lavozim va hokazolar murojaat birligi sifatida ishlatiladi. Bunda suhbatdosh bilan aloqani davom ettirish jarayonida undalma omili muhim hisoblanadi, zero biror ma'lumotni yetkazish, so'rash, biror harakatni talqin etish uchun aynan undalma orqali murojaat etish lozim bo'ladi. Tinglovchiga murojaat etish paytida uning yoshi, jinsi, mavqeyi, roli, jamiyatdagi psixologik va shaxsiy munosabatlari nazarga olinadi. Murojaat birliklari koreys tilini o'rganayotgan chet ellik talabalar uchun keladigan asosiy o'rganish elementlaridan biridir. Holat va vaziyatdan kelib chiqib murojaat nomlaridan to'g'ri va o'rinli foydalanish lozim. Koreya jamiyatida shaxsga tegishli unvon va atamalardan foydalanib murojaat qilish ijtimoiy hayotning asosidir. Xususan, Koreya sotsial muhitida murojaat birliklaridan qay darajada foydalanishingizga qarab koreys tilini bilish darajangiz

yaxshi yoki yomonligini aniqlash mumkin. Masalan, chet el fuqarosi Koreyada tasodifan avtohalokatga uchrasa va u bu holatda koreys darsliklarida o'rgangani bo'yicha «당신» «siz» etiket birligini qo'llagan holda suhbatdoshga qarata «당신이 잘못된 것 같은데요» «menimcha siz noto'g'ri harakat qildingiz», deya murojaat qilsa, o'zi bilmagan tarzda holatni og'irlashtirishi mumkin va bu vaziyatning keskinlashishiga olib keladi. «당신» «siz» murojaat birligi suhbatdoshni chaqirish uchun foydalaniladigan atama emas, aksincha bu so'z insonni haqorat qilish, mensimaslik, pastga urish kabi ma'nolarni ifodalagani uchun undan foydalanish kishini o'zi bilmagan holda noqulay vaziyatga solib qo'yadi. Suhbatning boshlanishida murojaat nomlarining noo'rin qo'llanilishi noto'g'ri koreys tilidagi madaniyatning o'ziga xos xususiyatidir hamda «ijtimoiy munosabatlar modeli» deb e'tirof etiladi.

Koreys tilshunoslari murojaat birliklari atamasini ism, unvon, ikkinchi shaxs olmoshlari, qarindoshlik aloqalari va boshqa so'zlar kabi turlarga ajratishadi.

Park Kap Su (박갑수) koreys tilidagi murojaat birliklarini undov so'zlar, ismga qo'shiluvchi affiks, ijtimoiy o'zlik, qarindosh-urug'chilik aloqalari, to'liq ism-sharif, ot birikmalari, hududiy yashash manzillari va xorijiy o'zlashtirilgan so'zlar kabi turlarga ajratadi. Li Ik Sok (이익섭) esa koreys tilidagi etiket birliklari tizimining murakkab ekanligini ularni olmoshlar, unvonlar va ism-sharif kabi turlarga ajratish taklifini bildirgan. Park Chong Un (박정운) o'z tadqiqotlari natijasida etiket birliklarini ism, lavozim, qarindoshlik shajarasi, olmoshlar, unvonlar, nominal so'zlar, do'stona chaqiruvlar kabi turlarga ajratgan. (친족 호칭어) da qo'llaniladigan murojaat nomlari muloqot jarayonida so'zlovchi va tinglovchi o'rtasidagi qarindoshlik aloqalarini anglatuvchi murojaat shakllari bilan hamsuhbatni chaqirish (aka, opa, azizim, azizam, singlim, ukam, akam, amaki, xola va h. k.);

Ism orqali murojaat qilishda holatga qarab faqat ismga yoki faqat familiyaga, ayrim holatlarda esa ism+familiyaga 님, 씨, 군, 양 va boshqa suffekslar qo'shib aytiladi.

Murojaat etiketlari orasida lavozim nomlari va II-shaxs olmoshlari orqali murojaat qilish so'zlari rang barangdir. Koreys tilidagi murojaat birliklarini dunyo tillariga bir so'z bilan tarjima qilish imkonsiz. Chunki uning ma'naviy doirasi keng va turlichadir. Bu haqda keyingi rejalarimizda batafsil to'xtalib o'tamiz. Shuningdek, aksariyat koreys tadqiqotchilari orasida murojaat nomlari noverbal emas, verbal nutqiy birliklarni ifodalaydi degan, fikrni ma'qullovchilar ham uchrab turadi.

Tadqiqot ishi yuzasidan olib borgan izlanishlarimiz natijasida shu xulosaga kelindiki, koreys tadqiqotchilari tomonidan murojaat nomlari mavzusida amalga oshirilgan ilmiy ishlarning maqsadi murojaat birliklarini imkon qadar sotsiolingvistik va pragmatik jihatdan yoritish bo'lib, ularning tadqiqot metodlari empirik so'rovnomaga, jonli nutq kuzatuv va intervyularga asoslangan.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, murojaat birliklari kundalik hayotimizda, nutq faoliyatida muloqot jarayonida keng qo'llaniladigan, o'zaro aloqa aralashuvga faol xizmat qiladigan, so'zlovchining tinglovchiga bo'lgan munosabatini ifodalaydigan, o'zida turli modal ma'nolarni tashiydigan o'tkir, ta'sirchan nutqvositasi. Murojaat birliklaridan nutqda tinglovchi e'tiborini tortish, xitob qilish, undash kabi maqsadlarda foydalaniladi. Bunday birliklarda so'zlovchi va tinglovchi o'rtasidagi yaqinlik, hurmat, ishonch; masofa(subordinatsiya), hurmatsizlik, ishonchsizlik kabi kommunikativ munosabatlar ham ifodalangan bo'ladi. «Shunga ko'ra doimiylik belgisiga ega bo'lgan murojaat birliklari nutqda appelyativ (xitob va murojaat orqali muloqotni boshlash), konnotativ (sub'ektiv munosabat salbiy va ijobiy munosabatlarni ifodalash), emotiv (hissiy munosabat) funksiyalarni bajaradi».

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ahmedova N. «O'zbek tilida murojaat birliklari», II xalqaro ilmiy konfrentsiya. I-tom. Ufa.2019, 34-41b.
2. Turdieva Kh. Comparison of Politeness in Persian and Uzbek speech // Journal of Word Art. Tashkent, 2019. - №4. - P. 59-66. (10.00.00; №31).
3. <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9297>
4. Turdieva H. Nutqiy etiket birliklarining ilmiy nazariy asoslari va printsiplari // Sharq mash'ali. Toshkent, 2019. - №3. - B. 54-68. (07.00.00; №9).

5. Usmanova Sh., Kalanova D. O'zbek va koreys tillarida rasmiy murojaat shakllari // Lingvist/ Ilmiy maqolalar to'plami. III. – Toshkent: 2012. –B. 162-166.
6. Brown, Roger and Marguerite Ford(1961), "Address in American English,"reprinted in Language in Culture and Society, ed. by Dell Hymes, New York: Harper & Row, 1964, pp. 234-244.
7. 박갑수,국어호칭의 실상과 대책,국어생활 제 19 호, 국립국어연구원, 1989.;
8. 이익섭. 국어 문법론 강의. 공저 학연사. 1999..(I Ik Sop, Koreys tili nazariy grammatikasidan ma'ruzalar. 1999);
9. 박정운, 한국어 호칭어 체계, 사회언어학, 한국사회언어학회, 1997.,507~527pp

UDC 808.5

**THE ROLE OF WOMEN IN SOCIETY IN UZBEK AND ENGLISH LITERATURE: A
COMPARATIVE ANALYSIS OF "O'TKAN KUNLAR" BY ABDULLA QODIRIY AND
"PRIDE AND PREJUDICE" BY JANE AUSTEN**

M.A.Yusupova, student, Fergana State University, Fergana

Annotatsiya. Ushbu maqola o'zbek va ingliz adabiyotida ayollarning tasvirlanishini o'rganadi, xususan, Abdulla Qodiriyning «O'tgan kunlar» hamda Jane Austinning «G'urur va xurofot» asarlarini tahlil qiladi. Tadqiqot har ikkala muallifning jamiyatdagi ayollarga bo'lgan munosabatni qanday aks ettirganini yoritib, gender rollari, ijtimoiy kutilmalar va shaxsiy erkinlik mavzularini ta'kidlaydi. «O'tgan kunlar» asarida Qodiriy ayollarni XX asr boshidagi O'zbekiston jamiyatining ajralmas qismi sifatida tasvirlab, ularning madaniy cheklovlar ichida o'z shaxsiyatini qanday himoya qilganini ko'rsatadi. Aksincha, Austen o'z asarida XIX asr boshidagi Angliyada ayollarga qo'yilgan cheklovlarni tanqid qilib, ularning avtonomiya va o'zini ifoda etish yo'lidagi kurashlarini namoyon etadi. Maqola sifatli metodologiyadan foydalanib, matn tahlili va tematik taqqoslash asosida mualliflarning ayollar roli haqidagi qarashlarini ochib beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, madaniy farqlarga qaramay, Qodiriy va Austen asarlarida ayollar jamiyat normalariga qarshi tura oladigan bardoshli shaxslar sifatida tasvirlangan. Ushbu qiyosiy tadqiqot turli madaniyatlarda ayollarning adabiy talqini tushunishga hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: Ayollar, jamiyat, adabiyot, Abdulla Qodiriy, Jane Austen, gender rollari, o'zbek adabiyoti, ingliz adabiyoti, madaniy tasvir, avtonomiya, ijtimoiy kutilmalar, gender tadqiqotlari, qiyosiy adabiyotshunoslik, feminizm.

Аннотация. Статья исследует изображение женщин в узбекской и английской литературе, анализируя «O'tgan kunlar» Абдуллы Кадыри и «Гордость и предубеждение» Джейн Остин. Исследование подчеркивает, как оба автора отражают отношение своего общества к женщинам, акцентируя внимание на темах гендерных ролей, социальных ожиданий и личного самоопределения. В «O'tgan kunlar» Кадыри изображает женщин как ключевые фигуры в социальной структуре Узбекистана начала XX века, которые преодолевают культурные ограничения, утверждая свою идентичность. Напротив, произведение Остин критикует ограничения, наложенные на женщин в Англии начала XIX века, показывая их борьбу за автономию и самовыражение. В статье используется качественная методология, основанная на текстовом анализе и тематических сравнениях, чтобы прояснить взгляды авторов на роль женщин. Результаты показывают, что, несмотря на культурные различия, и Кадыри, и Остин представляют женщин как стойких личностей, бросающих вызов общественным нормам. Это сравнительное исследование способствует пониманию литературного образа женщин в разных культурах.

Ключевые слова: Женщины, общество, литература, Абдулла Кадыри, Джейн Остин, гендерные роли, узбекская литература, английская литература, культурное представление, автономия, социальные ожидания, гендерные исследования, сравнительное литературоведение, феминизм.

Abstract. This article explores the depiction of women in Uzbek and English literature, specifically analyzing Abdulla Qodiriy's "O'tgan kunlar" and Jane Austen's "Pride and Prejudice." The study highlights how both authors reflect their society's attitudes towards women, emphasizing themes of gender roles, social expectations, and personal agency. In "O'tgan kunlar," Qodiriy